

Medling vid brott – vad blir det av det?

Socionomer och poliser resonerar kring medling vid brott.

Av Li Hallengren

Vt-09

Handledare: Claes Levin

Abstract

Author: Li Hallengren

Title: Victim-offender mediation – What will come out of it? Socialworkers and policemen discuss victim-offender mediation. [translated title]

Supervisor: Claes Levin

Assessor:

The purpose of this qualitative study was to examine how the work with victim-offender mediation is practised in Sweden and why it is practised in a certain way. Socialworkers and policemen play an important role in the work with victim-offender mediation in Sweden, and therefore their knowledge, experiences and thoughts about it is what this qualitative study is based upon. There is a law in Sweden that the social services must ask offenders under the age of 21 if they would consider taking part in victim-offender mediation. Other than that every local authority can prosecute their work with victim-offender mediation rather freely. This results in great variety regarding the victim-offender mediation throughout the country and therefore also variations regarding the working conditions for the socialworkers and policemen who practise and work with victim-offender mediation. This study includes representatives from three different cities which opened for the possibility to compare the different perspectives of the socialworkers and policemen. Victim-offender mediation is still a relatively new method to use in Sweden and has still not been properly evaluated. In spite of this, there is a general understanding among those who work with victim-offender mediation, the parliament and the local authorities that it is a good method to use. The question is how to work with victim-offender mediation in Sweden in a way that gives visible and good effects in the society so that even more effort is made to develop the method.

Key words: victim-offender mediation, practise, social services, conflicts, delinquent behavior

Innehållsförteckning

Förord	5
1 Inledning	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte och frågeställning	6
2 Bakgrund och tidigare forskning	7
2.1 Bakgrund	7
2.2 Tidigare forskning	9
2.2.1 Forskningsläget idag	9
2.2.2 Forskning kring medling och gärningsmän	9
2.2.3 Forskning kring medling och brottsoffer	11
2.2.4 Studier kring medlingens användning	12
3 Teori	13
3.1 Restorative justice (RJ), på svenska benämnd reparativ rättvisa	13
4 Metod	15
4.1 Val av metod och kunskapsteoretiska utgångspunkter	15
4.2 Urval	16
4.3 Förförståelse	17
4.4 Tillvägagångssätt, tillförlitlighet och etiska överväganden	18
5 Resultat och analys	19
5.1 Tjänstemännens motivation och engagemang	20
5.1.1 Synen på medling	20
5.1.2 Tron på medling	22
5.1.3 Kunskapen om medling	24
5.1.4 Sammanfattning – Motivation och engagemang	26
5.2 Medling som straff?	26
5.2.1 Ett spel för galleriet?	27
5.2.2 Motivet till att delta i medling	28
5.2.3 Vem är medlingen till för?	30
5.2.4 Sammanfattning – Medling som straff?	32
5.3 Medlingens organisering	33
5.3.1 Organisatoriska mål med medlingen	33
5.3.2 ”Det får soc sköta”	34
5.3.3 Rollkonflikter för socionomer	36
5.3.4 Sammanfattning – Medlingens organisering	37
6 Slutdiskussion	37

Litteraturförteckning	41
Bilagor	43

Förord

Arbetet med denna uppsats har inneburit en spännande personlig resa för min egen del. Det har varit en jobbig men väldigt rolig och givande utmaning som har öppnat ögonen för sådant jag inte visste om mig själv och gett mig nya erfarenheter att använda i mitt kommande yrkesliv. Ett stort tack vill jag rikta till alla intervjupersoner som bidragit med sin tid, kunskap och sina erfarenheter. Ni är grunden i mitt arbete och informationen jag fått av er har varit både lärorik och intressant. Ett väldigt stort tack riktar jag även till min handledare Claes Levin som under uppsatsens gång lyssnat, kommit med goda råd och pushat mig till att göra ett gott arbete. Din hjälp och uppmuntran har varit ovärderlig.

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Medlingsverksamhetens uppbyggnad ser olika ut i olika kommuner på grund av att lagen (2002:445) om medling med anledning av brott reglerar hur själva medlingen ser ut, medan själva utformningen regleras i socialtjänstlagen (2001:453). Kommunernas skyldighet ligger i att kunna erbjuda medling till alla under 21 år som begått brott men utöver det får de utforma sin verksamhet som de vill. Viljan att arbeta för medling i kommunen och möjligheten att kunna lägga resurser på verksamheten är därför faktorer som kan påverka hur medlingen utformas i olika kommuner. För de tjänstemän som arbetar med medling innebär detta att de ständigt måste visa att verksamheten behövs och att det är en bra metod för kommunerna att använda.

Ytterligare en svårighet för verksamheten är att det endast finns lite forskning på området som visar på enhetliga resultat. Detta innebär i praktiken att tjänstemännen får svårt att visa på de positiva effekter som medlingen kan leda till och kommunerna får svårare att arbeta för medlingens utveckling. Det kan även innebära att tjänstemän och politiker tvivlar på metoden vilket även det får effekten att det läggs mindre kraft och resurser på att arbeta för metoden. Trots kunskapsluckorna i forskningen finns det dock en tanke i Sverige om att medling är en bra metod att använda, och de utredningar som gjorts kring medling menar att det är en metod som kommunerna bör arbeta för (Proposition 2001/02:126).

I förarbetena till lagen finns det ett tydligt syfte med medling vid brott i Sverige. Syftet är att minska de negativa konsekvenserna av brottet för både brottsoffret och gärningsmannen. Detta genom att parterna får möjlighet att samtala kring händelsen och berätta om hur de upplevde situationen. (Proposition 2001/02:126). Frågan är då ifall detta syfte avspeglas i tjänstemännens resonemang kring medling.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att jämföra Restorative Justice med synen på medling hos de tjänstemän som praktiskt arbetar med medling vid brott.

Mina frågeställningar för uppsatsen är:

- Hur ser poliser och socionomer på medling, brottsoffer och gärningsmän?
- Hur förhåller sig tjänstemännens resonemang till grundtankarna inom RJ?
- Vilka förtjänster och problem lyfts fram?

2 Bakgrund och tidigare forskning

2.1 Bakgrund

Sverige tillämpar idag ett rättssystem som bygger på *retributiv rättvisa* där gärningsmannen ska bevisas skyldig och sedan straffas för det brott som är begånget. I denna process representeras både gärningsman och brottsoffer av företrädare som framför deras syn på vad som har hänt. Emotionella aspekter ges inget eller väldigt litet utrymme och parterna talar vanligtvis inte direkt till varandra. Medling bygger på *reparativ rättvisa* där gärningsperson och brottsoffer ges en framträdande roll i processen. Parterna talar direkt till varandra om konsekvenserna av brottet och på vilket sätt gärningsmannen kan ta ansvar för dessa och möjligheter till gottgörelse. Syftet med reparativ rättvisa är att uppnå försoning och reparation istället för att utkräva straff för det begångna brottet (Brottsförebyggande rådet, 2007). Denna rättvisefilosofi lyfter fram brottsoffrets behov på ett sätt som inte är möjligt i den traditionella rättsprocessen och ger både gärningsman och brottsoffer utrymme för känslor i mötet (Nehlin, Lindström, Svanberg, 1998).

Tankarna om reparativ rättvisa har sitt ursprung bland annat i Nya Zeeland där det användes av urinvånarna för att lösa konflikter. Först på 1960- och 1970-talet började det att växa fram i västvärlden. I början av 1980-talet uppmärksammades det i Skandinavien med Norge och Finland som föregångsland. Först i slutet av 1980-talet började medling bedrivas i Sverige men drevs i väldigt liten skala ända fram till slutet av 1990-talet (Brottsförebyggande rådet, 2005:14). 1998 startades en försöksverksamhet som drevs i Brottsförebyggande rådets (Brå) regi, med ett 30-tal projekt som erhöll ekonomiskt stöd i syfte att utveckla verksamheten kring medling för unga lagöverträdare. Brå utvärderade denna försöksverksamhet och

sammanställde resultatet i fyra rapporter. 1998 tillsattes även en utredning på uppdrag av regeringen med syfte att utreda och analysera medlingens roll i rättssystemet. Utredningen (SOU 2000:105) presenterades år 2000 och föranledde tillsammans med utvärderingen av försöksverksamheten en proposition (2001/02:126) med förslag om en ny lag kring medling. Riksdagen antog lagen (2002:445) om medling med anledning av brott vilken är utformad som en ramlag och reglerar medling som anordnas i kommunal eller statlig regi (Proposition 2001/02:126). År 2008 blev det obligatoriskt för alla kommuner i landet att kunna erbjuda medling till unga under 21 år som begått brott (Brottsförebyggande rådet, 2007).

Enligt Socialtjänstlagen (2001:453) är socialtjänsten skyldig att kunna erbjuda medling mellan brottsoffer och gärningsman då brott har begåtts av en person under 21 år. I arbetet med medling utgår socialtjänsten från lagen (2002:445) om medling med anledning av brott. I denna går det att läsa att medlingen måste vara frivillig från både gärningsmannens och brottsoffrets sida samt att det ska ha skett en polisanmälan av brottet. Gärningsmannen måste även ha erkänt brottet eller delaktighet i brottet. Socialtjänsten ansvarar för att utse en kompetent och rättrådig medlare som är opartisk samt att avgöra ifall det finns några omständigheter som gör att medlingen är olämplig att genomföra. Syftet med medlingen är att brottsoffret ska kunna berätta om sin upplevelse av brottet samt de följder brottet fått för honom eller henne och ifall det finns några önskemål om gottgörelse. Vidare ska även gärningsmannen få möjlighet att ge sin syn på situationen samt en möjlighet att kunna framföra en ursäkt. Enligt propositionen (2001/02:126) bör parterna komma fram till en överenskommelse eller ett avtal om framtida förhållningssätt till varandra. Ett övergripande mål är att minska de negativa konsekvenserna av brott. Det är även viktigt att båda parterna får tillräcklig information om medlingen, exempelvis genom enskilda möten med representanter från socialtjänsten. Det är önskvärt att båda parter vårdnadshavare medverkar vid medlingen om det inte är olämpligt.

Anledningen till att lagen utformats som en ramlag är att det ska finnas tillräcklig flexibilitet för att kunna tillämpa lagen i både små och stora kommuner samt att medlingen som metod är under utveckling (Proposition 2001/02:126). De positiva aspekterna är just dessa, att lagen är flexibel och tillämpbar i alla kommuner och att det därför går att lägga på varje kommuns ansvar att erbjuda medling. De negativa effekterna kan däremot vara att medlingen inte riktigt slår igenom i vissa kommuner och att de positiva effekterna som påvisats i utredningen (SOU

2000:105) därmed inte kommer fram.

2.2 Tidigare forskning

2.2.1 *Forskningsläget idag*

Den nationella forskning som finns kring medling med anledning av brott har främst bedrivits av Brå. Brå har presenterat sin forskning i form av ett flertal rapporter från år 1999 och framåt. Det finns en del internationell forskning på området som bygger på olika Restorative Justice-program och som jag har valt att ta med eftersom de många gånger är kopplade till kriminologi och gärningsmanna- och brottsofferperspektiv (Victim-Offender Mediation, VOM). Studierna som gjorts internationellt visar ofta på olika resultat och det råder en bristande enhetlighet både vad gäller resultaten och vilka aspekter som studeras. Eftersom det inte finns så mycket studier kring medling är det därför svårt att se mönster och tydliga effekter av medling.

I min framställning av tidigare forskning kommer jag att presentera studier som visar på hur svårt det är att få fram enhetliga resultat och vilka effekter det går att finna både för brottsoffer och för gärningsmän. Även om denna forskning inte är direkt kopplad till mitt syfte tycker jag att det är viktigt att ha med eftersom studierna ger en bild av hur forskningsläget kring medling ser ut idag. Jag kommer att presentera delar av Brå:s rapporter eftersom de är relevanta för mitt syfte och representerar en stor del av den nationella forskningen som finns idag. Det pågår för tillfället en studie i Sverige med syfte att undersöka ifall medling är till nytta både för brottsoffer och för gärningsmän. Studien bedrivs under två år med hjälp av medel från brottsofferfonden och förväntas publiceras i form av rapporter 2010.

Det finns också mycket forskning kring medling inom andra områden såsom konfliktlösning på arbetsplatser, inom skola och vid internationella konflikter. Jag har valt att inte använda mig av denna forskning eftersom den inte är lika tillämpbar som den nationella och internationella forskning som finns kring medling med anledning av brott.

2.2.2 *Forskning kring medling och gärningsmän*

Forskning kring medling och andra Restorative Justice-program (RJ) är som tidigare nämnts i

ett relativt tidigt stadium även om det finns en del internationell forskning. Problemet ligger i att det endast finns lite forskning som visar på enhetliga resultat vilket gör det svårt att hitta generella effekter av medling (Brottsförebyggande rådet, 2005:14). Vad som kan konstateras i dagsläget är att återfallsrisken för de gärningsmän som deltar i medling åtminstone inte är högre än för de gärningsmän som får traditionella påföljder (Nehlin, Lindström, Svanberg, 1998).

Staffan Sehlin (2009) har lagt fram en licentiatuppsats med syfte att undersöka huruvida medling förebygger återfall i brott bland unga gärningsmän. Återfallsstudien har genomförts med hjälp av medlingsverksamheterna i Hudiksvall och Örnsköldsvik och är alltså inte representativ för hela landet. Hans studie bekräftar de nationella studier som visar att medling i brott kan förebygga återfall i brott hos unga gärningsmän. I studien har han även kommit fram till att risken är större för pojkar att återfalla i brott än vad den är för flickor. Studien delar in gärningsmännen i brottskategorier för att se hur återfallsfrekvensen ser ut för de olika typerna av brott som begåtts. Gällande brott mot liv och hälsa (misshandelsbrott) har Sehlin kunnat presentera en statistiskt säkerställd skillnad mellan ungdomar som deltagit respektive inte deltagit i medling, där återfallen är mindre för de unga som deltagit i medling. Även för brottskategorierna brott mot frihet och frid (ofredande, olaga intrång, olaga hot), skadegörelsebrott och brottskategorin stöld, rån och andra tillgreppsbrott har Sehlin funnit ett signifikant samband mellan medling och återfall. I samtliga kategorier har återfallen varit mindre för de unga gärningsmän som deltagit i medling.

Lawrence W Sherman och Heather Strang (2007) har under ett antal år publicerat en rad studier kring RJ och kriminalitet. I den senaste studien presenterar de vilka effekter de har kommit fram till att vissa RJ-program har jämfört med det retributiva rättssystemet (conventional criminal justice, CJ). Bland annat visar deras studie om RJ-program:

- en väsentlig minskning av återfall i brott för vissa gärningsmän, men inte alla;
- minskad andel brottsoffer med symptom på posttraumatisk stress;
- mer tillfredsställande rättvisekänsla hos både gärningsmän och brottsoffer jämfört med CJ;
- minskning av brottsoffers hämndbegär gentemot sina förövare.

Vidare menar författarna att de studier som gjorts kring RJ-program bevisar att RJ är redo att användas på en ännu bredare arena än som det ser ut idag.

Nugent, Williams och Umbreit (2004) har tillsammans gjort en meta-analys över deltagandet i medling och hur det påverkar gärningsmäns fortsatta brottslighet. En jämförande analys mellan gärningsmän som deltagit i medling och gärningsmän som inte deltagit i medling visar att det inte går att finna enhetliga resultat på hur återfallsrisken dem emellan skiljer sig åt. Trots de otydliga resultaten, som författarna anser beror till stor del på metodologiska skillnader i undersökningarna, anser de att det trots allt finns stöd för medlingens positiva effekt på återfall i brott.

Bradt och Bouverne-De Bie (2009) har gjort en studie kring medling med fokus på vuxna gärningsmän som deltar i ett medlingsprojekt sedan 1993 i USA. Studien är alltså ganska snäv men författarna lyfter fram viss kritik som går att tillämpa utanför det undersökta området. Bland annat lyfter författarna fram kritik gentemot att det läggs stor vikt vid gärningsmännens ansvarstagande vid en medling, vilket de anser inte möter syftet med RJ som handlar om att återställa eller rehabilitera relationen mellan gärningsmän och brottsoffer. Att gärningsmännen ska ta ansvar för sina handlingar får alltså inte överskugga det grundläggande syftet med RJ om försoning. Risken är även stor att syftet med RJ försvinner om det läggs för mycket fokus på vilken effekt medling har rent rättsligt för samhället och på att minska återfallsrisken.

2.2.3 Forskning kring medling och brottsoffer

Positiva effekter som påvisats för brottsoffer som deltar i medling är minskad oro, ilska samt mindre post-traumatiska stresssymptom. Det finns dock inga belägg för att dessa effekter finns kvar långvarigt (Brottsförebyggande rådet, 2005:14). En studie som Brå (2000/2) har gjort lyfter fram effekterna för brottsoffer baserat på deras egna berättelser och Brå är noga med att poängtera att resultatet inte gäller för alla brottsoffer och att deras intention inte har varit att göra anspråk på representativitet. Brå menar att medling kan bidra till att brottsoffret kan få ett känslomässigt avslut på händelsen och även återfå kontroll över sin egen situation. I de fall det endast funnits materiella skador menar Brå att brottsoffret kan få en roll som är mer tillrättavisande av gärningsmannen samt att parterna kan komma överens om hur brottsoffret ska ersättas för skadorna. Det är av vikt att medlaren ser till brottsoffrets behov vid en medling och genomför en brottsofferkänslig medling.

Medlarens roll är viktig under hela medlingsprocessen. Studier visar att förväntningarna på

medlingen är kopplade till den information brottsoffret fått genom medlaren. Några av förväntningarna är att gärningsmannen ska be om ursäkt samt att det ska finnas en möjlighet för brottsoffret att ställa enkla men viktiga frågor som denne vill få svar på. De studier som gjorts med syfte att få veta hur brottsoffer upplever medlingen i efterhand visar att majoriteten är nöjda med medlingen eftersom de känner sig lättade och de har fått svar på frågor som de funderat över sedan brottet skedde (Brottsförebyggande rådet, 2000/2).

Medlingens fokus på gärningsmannens gottgörelse inför brottsoffret bidrar till att det läggs stor vikt vid att gärningsman och brottsoffer ska sluta ett avtal om framtida förhållningssätt och kompensation. För brottsoffret är detta mindre viktigt i jämförelse med vad de får ut av själva mötet, det vill säga svar på frågor och klarhet i vad som hände. Brottsoffer som deltagit i undersökningar menar även att den symboliska ersättningen, främst en ursäkt, upplevs som viktigare än den materiella ersättningen (Brottsförebyggande rådet, 2000/2).

2.2.4 Studier kring medlingens användning

Rytterbros (2003) studie handlar om hur gärningsmän och brottsoffer konstrueras inom kontexten för medling och hur de bedöms lämpliga för medling. Hon menar att de gärningsmän som vanligen bedöms lämpliga för medling och som oftast även är de som väljer att delta i medling kan samlas i kategorin unga förstagångsförbrytare. Gärningsmännens lämplighet för medling bedöms alltså efter hans eller hennes ålder, hur allvarligt brottet var som han eller hon begick, och hur många brott han eller hon har begått tidigare. De brottsoffer som bedöms lämpliga för en medling, bedöms däremot utefter vem som utsatte dem för brottet och vilket brott de blivit utsatta för. Vid bedömningen av lämplighet hos brottsoffer tas varken ålder eller hur många gånger de blivit utsatta för brott in i beräkning. Vidare menar Rytterbro att brottsoffret betraktas som svagt, passivt och oskyldigt, medan gärningsmannen betraktas som stark, aktiv och ansvarig vilket kan påverka synen på vilka gärningsmän och brottsoffer som är lämpliga för medling.

Rytterbro (2002) har även gjort en avhandling som påbörjades 1996 när medlingen var ett relativt litet fenomen i Sverige. Under tiden har det kommit mycket ny forskning och medlingen som metod har växt i Sverige. Rytterbro tar del av Brå:s nationella undersökningar men använder sig även av internationell forskning i sin framställning. Bland annat behandlar hon de olika inriktningarna inom RJ-teorin, medlingen som metod och fenomen och

medlingen i förhållande till rättssystemet.

Nils Christie är professor inom kriminologi i Norge och han är en av de tidigare förespråkarna för medling i Norge. Hans tankar vilar på samma grund som medlingsverksamhetens utformning i Norge gör, nämligen att medling delvis används som sanktionsmedel för gärningsmannen och mycket fokus ligger på hur brottsoffret kan kompenseras av gärningsmannen. Vidare menar han att inom den retributiva rättvisan där parterna representeras av professionella i en rättegång, blir gärningsman och brottsoffer bestulna på sin konflikt som egentligen tillhör dem och borde lösas av dem. Han lägger även vikt vid vad som kan göras för brottsoffret både från gärningsmannens, lokalsamhällets och statens sida (Christie, 1977). I Sverige däremot ses medling som ett möte mellan parterna med syfte att komma närmre en försoning och tanken är att medlingen skall vara till för både gärningsmannen och brottsoffret. Stor vikt läggs vid hur medlingen kan underlätta för parterna emotionellt och psykiskt och mindre fokus hamnar på hur gärningsmannen kan kompensera brottsoffret, även om detta också en möjlighet med medling i Sverige (Proposition 2001/02:126).

3 Teori

3.1 Restorative justice (RJ), på svenska benämnd reparativ rättvisa

Filosofin bakom restorative justice har, som tidigare nämnts, använts i århundraden av ursprungsbefolkningar som ett sätt att lösa konflikter. Utifrån den praktiska tillämpningen av RJ-filosofin har det sedan vuxit fram teorier. Det finns inte någon enhetligt teori inom RJ utan det handlar mer om olika teoretiska inriktningar som olika länder, områden och verksamheter väljer att bygga sin RJ-verksamhet på. I min studie har jag valt att använda RJ i ett jämförande syfte och inte i syfte att skapa en djupare förståelse i mitt material. Nedan presenterar jag en rad olika inriktningar inom RJ för att visa på de olika tankesätten som finns.

Ett sätt att se på RJ är genom processuppfattning. Detta står i kontrast till det retributiva rättssystemet där parterna i en konflikt representeras av professionella aktörer som ska lösa konflikten åt dem. Tankarna är att parterna hindras att kommunicera med varandra på grund av situationen som uppstått och att de därför istället ska vara passiva i processen. Utifrån processperspektivet blir både gärningsman och brottsoffer delaktiga i processen och medlingen blir ett sätt att hjälpa dem båda. Syftet är att prata om konsekvenserna av brottet

och på vilket sätt gärningsmannen kan kompensera brottsoffret för de skador som uppkommit. Ett straff fungerar, utifrån detta synsätt, inte som ett bra sätt att minska brottslighet utan det är istället viktigare att få gärningsmannen att förstå konsekvenserna av sitt handlande och på så sätt känna empati och ett starkare band till lokalsamhället. Fördelarna som förespråkarna för detta synsätt ser det, är att medlingen hjälper gärningsmannen att känna ånger för det han eller hon gjort och på så sätt får en vilja att återintegreras till det laglydiga samhället. Samtidigt kan brottsoffret bearbeta händelsen på ett sätt som öppnar vägar för denne att gå vidare (Brottsförebyggande rådet, 2005:14).

Ett annat sätt att se på RJ är utifrån en värdeuppfattning. Inom detta synsätt är helande det centrala och tankarna bygger på demokrati, socialt stöd, omsorg, kärlek och jämlik kommunikation. Förespråkarna för detta synsätt anser att det retributiva rättssystemet bidrar till en ännu större skada genom att straffa gärningsmän. Värdeperspektivet anser att mötet mellan parterna bör bygga på en fredlig samarbetsdialog. Enligt detta perspektiv är det viktigt att stärka relationen mellan gärningsman och brottsoffer istället för att straffa och vara sträng mot gärningsmannen. För att uppnå detta krävs en kärleksfull attityd samt att likheterna mellan parterna bör lyftas fram istället för att fokusera på skillnaderna mellan gärningsmannen och brottsoffret (ibid.).

De två synsätten skiljer sig något från varandra men de grundläggande tankarna om det goda samhället och gärningsmannens förmåga till att återgå till detta är desamma. I det goda samhället framhålls även vinsterna med förlåtelse. Det finns tankar om att förlåtelse kan minska den bitterhet som kan komma utav att bli utsatt för brott och även minska hämndbegäret gentemot gärningsmannen. Förespråkare för detta menar att det retributiva rättssystemet på ett sätt hämnas gärningsmannen åt brottsoffret på ett reglerat sätt, men menar att detta inte hjälper brottsoffret att bearbeta skadan som skett (ibid.). Zehr (2002) är dock noga med att poängtera att möjligheten som RJ kan erbjuda brottsoffret att förlåta och att söka försoning är något som helt och hållet är upp till varje individ. Utifrån RJ bör det inte finnas någon press på någondera part att eftersträva detta, utan han ser istället RJ som en kontext som skapar förutsättningarna för dessa tankar.

Två andra sätt att se på problemlösning, människors ansvar i samhället och brottslighet är genom Communitarianism och Left Realism. Communitarianism förespråkar ett ökat

inflytande och ansvar för medborgare i lokalsamhällen att finna lösningar på problem. Tankarna bygger på att människorna i ett samhälle är ömsesidigt beroende av varandra och att endast de kan lösa de konflikter som uppstår mellan dem. Left Realism är en annan teori som menar att solidariteten bör vara med brottsoffren och att brott måste förebyggas. Utifrån detta synsätt är det viktigt att rättssystemet i samhället syftar till att straffa gärningsmän för att visa att samhället inte accepterar vissa handlingar. Hjälpt eller behandling är inte relevant utifrån detta synsätt utan medling fungerar istället som en slags sanktion (Rytterbro, 2002).

Rutter, Giller och Hagell (1998) ser RJ som ett alternativt sanktionssystem till rättssystem som bygger på retributiv rättvisa och rehabiliteringsmodeller. De tankar som används inom RJ är bland annat att ställa till rätta, försoning och relationell rättvisa. Tankarna syftar alla till hur brottsoffer kan bidra till den sociala återanpassningen av gärningsmän i samhället. Enligt dem syftar RJ till att söka en lösning på en konflikt. Fokus ligger på att lösa de problem som uppstått genom att gärningsmannen får insikt i konsekvenserna av sitt kriminella handlande och på så vis en vilja att ställa tillräta. Tanken är att brottsoffer och gärningsman möts för att komma fram till hur gärningsmannen kan ersätta brottsoffret för mentala, sociala eller materiella skador som orsakats. Inom RJ kan brottsoffret både vara en individ, en grupp eller hela samhällen.

Det finns alltså en rad olika inriktningar inom RJ och det är viktigt att ha detta i åtanke när olika RJ-metoder jämförs mot varandra. Både nationellt och internationellt skiljer sig grundtankarna för de olika metoderna åt, vilket reglerar syftet med medling för de olika verksamheterna (Brottsförebyggande rådet, 2005:14).

4 Metod

4.1 Val av metod och kunskapsteoretiska utgångspunkter

Kvalitativ metod syftar till att undersöka ett fenomenens egenskaper istället för som kvantitativ forskning undersöka mängd, storlek eller hur förekommande ett fenomen är (Kvale, 1997). Mitt syfte är att undersöka socionomers och polisens syn på medling och med den kvalitativa forskningen kan jag studera detta mer grundligt än vad jag hade haft möjlighet att göra med hjälp av kvantitativ metod. Fokus i min uppsats ligger inte på hur stort antal socionomer och poliser som upplever sitt arbete med medling som positivt respektive negativt. Istället vill jag kunna belysa fenomenet medling från djupet och undersöka *hur* medling bedrivs och få en

bild av tjänstemännens syn på medling samt vad eventuella skillnader och likheter kan bero på.

Forskningsintervjun definieras som "[...] en intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening." (Kvale, 1997:13). I min undersökning kommer jag att använda mig av semistrukturerad forskningsintervju eftersom. Genom denna metod kan jag styra intervjun samtidigt som intervjupersonen får utrymme att utveckla och nyansera sina svar. På detta sätt kan nya och intressanta frågor skapas som jag tidigare inte reflekterat över och som kan vara meningsfulla att behandla i undersökningen (Denscombe, 2000).

4.2 Urval

Jag valde att intervjua tre socionomer och tre poliser eftersom jag ville ha lika mycket insikt i båda gruppernas syn på medling samt för att få en övergripande bild av hur medling bedrivs. Eftersom mitt syfte var just att undersöka hur medling bedrivs ansåg jag det viktigt att träffa de personer inom polisväsendet och socialtjänsten som arbetar med medling eller har en viss kunskap och erfarenhet av medling. Detta innebar att jag intervjuade tre socionomer varav två satt på polishuset som medlare, socialsekreterare och medlingsamordnade, medan den tredje arbetade som medlingsamordnare med tidigare placering på polishuset som socialsekreterare. Av de tre poliserna jag intervjuade arbetade två av dem som ungdomsutredare och den tredje arbetade tidigare som ungdomsutredare och var med och startade upp en medlingsverksamhet i Skåne när medling fortfarande var relativt nytt i Sverige.

De sex intervjupersonerna representerar tre olika kommuner varav en socionom och en polis i undersökningen återfinns i varje kommun. Kommunstorleken varierar kommunerna emellan och en kommun är större än övriga två som är relativt lika vad gäller invånarantal i kommunen. Anledningen till att jag valde att intervjua personer i olika kommuner beror främst på att det oftast bara sitter en eller ett fåtal socionomer som arbetar med medling i sin kommun. Det var positivt på så sätt att jag fick se olika sätt att arbeta med medling och det gav ett bredare perspektiv på upplevelsen av medling eftersom verksamheten skilde sig åt organisatoriskt och kring samverkan polis och socialtjänst emellan. Medlingsverksamheten är fortfarande relativt liten i kommunerna och jag anser att jag fått en bred bild av synen på medling trots att jag endast intervjuat en polis och en socionom i tre olika kommuner. Jag vill

dock understryka att jag med denna studie inte strävar efter representativitet och resultaten är inte generaliserbara.

Av de sex intervjupersonerna är fem kvinnor, tre socionomer och två poliser, och en är man, polis. Mina intervjupersoner kommer samtliga att få en kvinnlig benämning i min framställning av resultaten. Detta för att bibehålla höga krav om anonymitet även för min manliga intervjuperson. I resultatdelen benämns mina intervjupersoner som respondenter med namnen Sofia, Sandra och Stina för representanterna från socialtjänsten och Petronella, Priya och Patricia för representanterna från polisen.

4.3 Förförståelse

Mitt intresse för medling väcktes under min praktik där jag först fick vetskap om medling med anledning av brott. Tidigare var detta något helt okänt för mig men under praktiken blev detta en naturlig del i mitt sätt att se på konflikter och konfliktlösning. För mig kändes det som ett bra sätt att mötas för att kunna bearbeta konsekvenserna av brottet och för brottsoffret att få svar på eventuella frågor. I efterhand väcktes dock en rad frågor som jag inte tänkte på under praktikens gång och det är en del av dessa jag vill få svar på genom min uppsats.

Att jag gjorde min praktik inom en verksamhet som delvis arbetade med medling gör att jag har en viss förförståelse för hur socionomer upplever detta arbetet och vilka svårigheter som finns med ramlagen. Tim May (2001) talar om normativa påståenden vilket innebär att vetenskapsmannen som undersöker ett fenomen har en önskan om vad som ska ske eller hur fenomenet borde vara. Normativa påståenden bottnar i vår bedömning av vad som är bra eller dåligt. Detta är något jag måste vara medveten om i min forskningsprocess i och med att min förförståelse bottnar i upplevelser från en arbetsplats och upplevelserna på andra arbetsplatser behöver inte vara desamma. Det finns en risk att jag önskar att övriga arbetsplatser ska vara överensstämmande med de tankar om medling som jag fick med mig från socionomerna på min praktik och jag har därför försökt att vara mottaglig för information som inte är överensstämmande med detta.

Jag är även medveten om den förförståelse vi alla människor bär på i form av tidigare upplevelser som gör att vi förknippar vissa saker med dessa tidigare upplevelser.

Intervjupersonernas kön, ålder, etnicitet och liknande påverkar det samspel som uppstår vid intervjun. Även den förkunskap jag fått genom socialhögskolan, praktiken och tidigare möten med socionomer och poliser kan ha en viss påverkan på min uppfattning av personerna. Som tidigare nämnts har jag använt mig av semistrukturerade intervjuer och intervjupersonerna har påverkats av mitt sätt att ställa frågorna. Detta är en del av samspelet vid intervjun och är alltså oundvikligt (Kvale, 1997).

4.4 Tillvägagångssätt, tillförlitlighet och etiska överväganden

När man använder sig av kvalitativ forskningsmetod är det viktigt att vara medveten om det samspel som uppstår då forskare och intervjuperson möts. När människor interagerar uppstår ett samspel som påverkar båda parter och som forskare är det viktigt att se både hur man själv påverkas och vad som händer hos intervjupersonen samt vilka konsekvenser detta har för resultaten och dess tillförlitlighet. Samspelet som uppstår grundar sig i forskarens förväntningar, kunskaper, teorier, metoder etc. samt relationen till intervjupersonerna och deras förväntningar. Att arbeta öppet som forskare på fältet får konsekvensen att intervjupersonerna ser på forskaren utifrån sin personliga upplevelse av dig som person men även genom sin förförståelse av forskare i allmänhet. Med bakgrund av detta är det viktigt att tänka på att lägga fokus på personen som intervjuas och det ämne som undersöks och att rikta uppmärksamheten från dig själv som forskare (Aspers, 2007). Vid mina två första intervjuer märkte jag tydligt hur min bristande intervjuteknik påverkade resultatet av intervjuerna. Jag låste mig själv i min roll som intervjuare vilket gjorde att det blev en fråga-svar situation. Detta var något jag arbetade med för att förbättra till kommande intervjuer vilket gav resultat. De fyra sista intervjuerna såg jag mer som diskussioner och skapade mer utrymme för mig själv att resonera kring svaren jag fick. Därmed fick intervjupersonerna möjlighet att utveckla sina svar. Det märktes stor skillnad på intervjupersonernas sätt att besvara mina frågor och intervjuerna blev mer innehållsrika jämfört med de första två. Intervjuguiderna jag använde är samma för samtliga socionomer och poliser (se bilaga 1,2,3).

Intervjuerna genomfördes under perioden 090415-090422 och samtliga spelades in för att jag senare skulle ha möjlighet att transkribera materialet. Jag valde att transkribera samtliga intervjuer i sin helhet. Efter transkriberingen delade jag in materialet i teman som jag sedan kodade för att hitta kopplingar och nya infallsvinklar till min analys.

För att kunna upprätthålla de etiska riktlinjer som finns och för att på bästa möjliga sätt kunna skydda mina intervjupersoners identitet har jag anonymiserat samtliga intervjupersoner i min undersökning och jag nämner inte vilka kommuner de arbetar i. För att intervjupersonerna skulle förstå varför jag ville ha med dem i min undersökning och för att de skulle förstå mitt syfte informerade jag dem via brev och i samband med intervjutillfället om undersökningen i stora drag. Detta för att de skulle ha en god chans att själva avgöra ifall detta var något som de var beredda att medverka i. Det formulerade syftet som jag utgick från vid tiden för intervjuerna var att undersöka upplevelsen av medling, vilket är ändrat i den färdiga studien. Användningen av informationen jag fick genom mina intervjupersoner har dock inte förändrats i någon större grad utan jag har försökt att förvalta deras information på ett sätt som trots ändringen i syftet stämmer överens med den bild av studien jag förhoppningsvis förmedlade till dem i samband med intervjuerna. För mig är det viktigt att intervjupersonerna känner att jag har använt deras bild av medlingen på det sätt som de syftade och jag har därför ansträngt mig för att försöka återge deras bilder på ett korrekt sätt och enligt de förutsättningar de informerades om. Patrik Aspers (2007) belyser vikten av att forskaren och representanterna på fältet kommer överens om hur anonymiteten ska kunna bevaras och hur materialet sedan ska redovisas innan inträdet på fältet sker. Samtliga intervjupersoner informerades om att endast jag och min handledare har tillgång till intervjumaterialet och att det endast kommer att användas för denna uppsatsens syfte.

Jag fick kontakt med mina intervjupersoner via min tidigare praktikplats. Därifrån fick jag namn och nummer till socialsekreterare i andra kommuner som arbetade med medling. Två av poliserna fick jag kontakt med via socialsekreteraren som jag skulle intervjua som ansåg att just dessa poliser kunde vara lämpliga att delta i min intervju. Den tredje polisen kontaktade mig efter att jag bett ytterligare en annan polis att ta kontakt med någon som kunde vara lämplig för en intervju om medling.

5 Resultat och analys

För att på ett överskådligt sätt kunna visa vad som sägs i mina intervjuer har jag valt att dela in materialet i tre teman; *motivation och engagemang*, *medling som straff* och *medlingens organisering*. Jag har även valt att dela upp materialet i underteman för att ytterligare underlätta för läsaren.

5.1 Tjänstemannens motivation och engagemang

Inom detta tema kommer jag att presentera synen på medling, tron på medling och kunskapen kring medling utifrån intervjupersonernas eget sätt att tänka och även hur de tänker kring medling för gärningsmän respektive brottsoffer.

5.1.1 Synen på medling

I förarbetena till lagen (2002:445) om medling med anledning av brott ses medling som en bra metod att använda för både gärningsmän och brottsoffer (Proposition 2001/02:126). Detta överensstämmer till stor del med respondenternas syn på medling men i mitt material kan jag se att synen på medling och dess roll i respondenternas arbete påverkar hur de utformar sitt arbete med medling. Nedan presenterar jag respondenternas sätt att se på medling och hur de inkorporerar det i sitt arbete.

Samtliga respondenter har en positiv syn på medling för gärningsmän och alla utom S5 anser att det även är en bra metod för brottsoffer. För att det även ska vara något som kan gynna brottsoffer anser hon att medling ska vara något som brottsoffret verkligen vill och att gärningsmannen verkligen ångrar sig. Hon ser även fördelarna för de brottsoffer som har många frågor, som exempelvis har blivit utsatta för inbrott och undrar var gärningsmannen varit i huset och var deras saker har blivit av, och som då kan få svar på dessa och ett ansikte på den personen som utsatt dem för inbrottet.

Samtliga respondenter uttrycker att de tror att det är jobbigare för brottsoffer än för gärningsmän i en medlingssituation och att det därför är viktigt att göra ett bra förarbete innan ett medlingsmöte. Respondenterna tror att brottsoffer känner en oro och en rädsla inför att möta en person som utsatt dem för ett brott. Sofia säger;

För att jag tror att brottsoffret ofta är rädd och redan utsatt och är redan kränkt liksom och att man då inte vill bli utsatt för det igen. Man tror att det kommer att bli ytterligare en kränkning och att det ska bli obehagligt eller så.

För gärningsmannen är respondenterna överens om att en medling kan skapa en lättnad i och med att han eller hon har fått en möjlighet att ta ansvar för sina handlingar och be om ursäkt. Flera respondenter ser även ett behov hos ungdomar att få möta sina brottsoffer, att få förklara vad som hände, inte bara vid själva brottet utan även omständigheterna runtomkring som inte

kommer fram på samma sätt i en eventuell rättegång.

Respondenter inom både polisen och socialtjänsten hänvisar till lagtexter när de talar om polisens arbete med medling. I materialet finns det en generell åsikt att polisens arbete med medling kort och gott är att tillfråga gärningsmännen om de är intresserade av att delta. Petronella säger;

Den insikten man har nu, det är ju liksom den att det är ju lagen som styr vårt arbete. Och vi har ju en lag som säger att vi ska erbjuda medling till dem som är under 21 år.

Patricia menar att det kanske är ganska bra att polisen endast har en liten del med medlingen att göra eftersom de är utbildade att utreda brott och inte att hålla i medling. Hon menar att det är viktigt att socialtjänstens och polisens uppgifter hålls isär för att samverkan ska fungera på ett bra sätt. Samtidigt finns det en tanke om att socialtjänsten och polisen arbetar med medling tillsammans och mot samma mål. De flesta respondenterna menar att målen med medling är desamma för både polis och socialtjänst men att de arbetar utifrån olika utgångspunkter och att samverkan kring det skulle kunna bli bättre. Samtliga poliser menar dock att det finns för lite engagemang från polisens sida och Patricia säger;

Däremot skulle jag kanske vilja se att fler hade engagerat sig. Jag tror lite grand bristen är att det är så få folk som engagerar sig och jag tror att det är där det brister idag.

Synen på medling skiljer sig markant åt mellan två poliser. Petronella menar att brottet blir det centrala när en anmälan kommer in och att medlingsbiten då hamnar lite grand utanför. Hon upplever att det endast pratas om det aktuella brottet och allt annat runtomkring som har med brottet att göra, men att medlingsbiten hamnar utanför detta. Patricia menar istället;

Man visste ju hela tiden att det var en social aspekt egentligen, och samtidigt så var jag ju intresserad själv. För man vet ju ändå att han kan ju komma tillbaka och har jag lite information så är det mycket lättare att få igång ett samtal sen. Och just för att skapa liksom att jag sitter inte här i någon överhet utan jag är intresserad även av hur du är som person. Och så sälja in medlingen givetvis där, och det går mycket lättare då.

Patricia menar alltså att det är viktigt att föra in en social aspekt i arbetet med ungdomar och att det kan gynna medlingsverksamheten på så sätt att det blir lättare att sälja in medlingen till

ungdomen. För Petronella är det den brottsliga gärningen som blir det centrala i arbetet och medlingen hamnar då längre bort. Hon menar också att hon brister i att sälja in medling till ungdomar eftersom medlingen har så liten del i hennes arbete.

Den generella synen på medling bland mina respondenter är att det är en konfliktlösningsmetod. Flera respondenter menar att medling kan hjälpa ungdomar att gå vidare från en incident och lägga den bakom sig. De ser på medling som ett sätt att inte bara lösa konflikter som uppstått vid brott utan även dispyter i skolan, på fritiden och i relationer med andra människor i syfte att lätta på trycket för alla inblandade. Vissa menar att medlingen är ett sätt för gärningsmannen att verkligen få ta ansvar för sina handlingar vilket de tror kan påverka denne på ett bra sätt.

5.1.2 Tron på medling

Att tro på medling är något som samtliga respondenter anser är avgörande för att de ska kunna arbeta med medling på ett bra sätt. I och med bristen på nationell forskning som visar på enhetliga positiva effekter av medling kan det dock vara svårt att som tjänsteman hitta en grund att bygga sin tro på. Respondenterna använder sig av olika sätt för att lösa detta problem och nedan presenterar jag de olika respondenternas syn på och tankar kring detta.

Tron på medling skiljer sig åt bland mina respondenter. Alla utom en ser medling som en metod som kan ha positiva effekter för både gärningsman och brottsoffer. Stina tvivlar eftersom hon anser att risken att ytterligare kränka brottsoffret är stor under medlingsprocessen. Patricia menar dock att kränkning är fel ord att använda i sammanhanget eftersom hon anser att då ett brottsoffer är väl informerat om medling och om det har skett ett väl genomfört förarbete innan medlingen, så ska det inte finnas någon större risk att kränka brottsoffret. Då medling fungerar väl är samtliga respondenter överens om att det kan ha positiva effekter för brottsoffer. Respondenterna menar bland annat att medlingen kan bidra till att brottsoffret känner mindre oro och rädsla, att han eller hon kan bearbeta händelsen och gå vidare, att han eller hon kan känna sig tryggare efter att ha träffat sin gärningsperson. Samtliga av dessa effekter har även påvisats i ett flertal studier (Brottsförebyggande rådet, 2005:14).

Alla respondenter är överens om att de tror att det är skönt för en gärningsperson att få be om ursäkt för sitt handlande. Sandra menar att unga gärningsmän som får möta sina brottsoffer och höra vad de har att säga, att det blir mer verkligt än vad det hade blivit utan en medling. Däremot är det svårt för respondenterna att säga vad detta har för effekter på gärningsmannen längre fram. De flesta tror att medlingen kan ha en viss förebyggande effekt för vissa gärningsmän. Ett citat av Sandra speglar detta väl;

Jag kan tänka mig att det har det säkert med vissa ungdomar. Precis som man tänker med andra förebyggande insatser som inte har med medling att göra, så funkar det på vissa ungdomar och på andra gör det inte liksom.

Bristen på forskning som visar på positiva resultat för både gärningsmän och brottsoffer är något som påverkar respondenternas tro på medling. Både poliser och socionomer har sett resultat av medling men det finns inte mycket forskning som stödjer vad de ser och i dagsläget går det inte att dra några generella slutsatser av verkningarna av medling. Att det inte finns någon enhetlighet i studierna påverkar också att det inte går att dra några generella slutsatser kring medling och återfallsrisk (Nugent, Williams, Umbreit, 2004). De flesta av mina respondenter tror alltså på medling som metod men har svårt att förankra sin tro i befintlig forskning eftersom forskningen inte säger så mycket. Efter genomförandet av mina intervjuer har det kommit ny nationell forskning som faktiskt visar på goda effekter av medling och minskad återfallsrisk (Sehlin, 2009). Kopplat till tidigare studier med liknande resultat ser det ut att ske en positiv trend vad gäller möjligheten att kunna generalisera de effekter och resultat som finns på forskningsområdet.

Medling som metod är relativt nytt i Sverige och samtliga respondenter anser att det påverkar tron på medling. De ger uttryck för att det är en accepterad metod som både ledning och tjänstemän vill se utvecklas och användas i större utsträckning, men att metoden ännu inte fått sådant genomslag inom forskning och i samhället som krävs för att användandet av metoden verkligen ska gå framåt.

Problemet för vissa av respondenterna är att veta vad det blir av medlingen. Patricia säger "Och visst, vad blir det utav det?", Stina säger; "Så jag är lite tveksam för egentligen, för vem ska man hålla en medling?". Syftet med medling vid brott i Sverige är tydligt; medling ska hållas för både gärningsperson och brottsoffer. Mina respondenter uttrycker en stark tro för

medling för gärningsmän men är något mer tveksamma till det för brottsoffer. Kan detta bero på uppbyggnaden av medlingsverksamheten i Sverige eller behövs det mer tid att implementera syftet i verksamheten? Kan det rentav vara så att medling är en metod som använder sig av brottsoffer för att rehabilitera gärningsmän?

Stina tror inte längre på medling som hon gjorde när hon först började arbeta med det. I början kände hon att medling var en bra metod som hon ville arbeta mycket för. På grund av att det inte finns forskning som stödjer de positiva aspekterna för brottsoffer som deltar i medling har hon börjat tvivla på medling som metod. Hon kan dock se det positiva med förmöten då de också blir ett slags brottsofferstöd. Hon menar också att det är svårt att arbeta för medling när hon inte själv tror på det. Att hon inte längre tror på medling som metod har gjort att hon inte längre ligger på poliserna lika aktivt som hon gjorde innan när det gäller medlingsbiten. Hon har även valt att inte arbeta med medling längre och ska lämna över sina arbetsuppgifter med medling till en person som ska sitta i polishuset och som vill jobba med medling mer aktivt.

5.1.3 Kunskapen om medling

Trots att den nationella forskningen kring medling går framåt, om än i långsam takt, upplever mina respondenter att det råder en viss okunskap om medling hos både allmänheten, tjänstemännen och politikerna. Bättre uttryckt upplever de att information om vad medling är inte når fram och även att den kan missuppfattas. Bilden av medling som vissa har kanske inte alls stämmer överens med hur medling används i Sverige idag. De olika sätten att se på detta presenteras nedan tillsammans med vissa av respondenternas förslag på hur situationen kan förbättras.

Samtliga respondenter anser att det finns för lite kunskap om medling och att det kan påverka både brottsoffers och gärningsmäns möjlighet att delta i medling. Detta eftersom de redan befinner sig i en svår situation i och med att de begått ett brott eller att de blivit utsatta för brott, och att de nu även måste ta ställning till ifall de vill delta i medling. De tror att okunskapen om vad medling är kan göra att både gärningsmän och brottsoffer kan känna sig osäkra inför en eventuell medling och att de därför väljer att tacka nej vid en förfrågan. En socialsekreterare lägger vikt vid att parterna får mycket och rätt information för att de på så sätt ska kunna fatta ett beslut som passar dem. Samtliga socionomer upplever att ungdomarna

gör ett val som passar dem bäst, antingen att delta eller att avstå, då de har fått tid att i lugn och ro fundera över vad det innebär att delta i medling. Flera av respondenterna menar även att det inte bara räcker med att informera om och erbjuda medling utan att det är viktigt att sälja in och försöka förklara vad medlingen innebär på ett sätt som gör att ungdomen kan ta det till sig och förstå innebörden. Stina är dock väldigt kritisk till att försöka motivera brottsoffer då hon anser att det är en fin linje mellan att motivera och att övertala.

Mina respondenter inom socialtjänsten anser att det är viktigt att ha kunskap om medling för att kunna arbeta med det på ett sätt som överensstämmer med syftet och målen med medling. Samtliga socionomer anser att de har haft stor nytta av de medlingsutbildningar de gått och att de har gett kunskap som är användbar i arbetet. Två socionomer menar att kunskapen är viktig på så sätt att det hjälper en att skapa sig en åsikt om medling, vare sig den är positiv eller negativ.

Patricia menar att det är viktigt att ha kunskap om medling för att kunna jobba med det på ett bra sätt. Hon upplever att det inom polisen finns en brist på kunskap om medling och att engagemanget därför är litet. Hon anser att det borde föras en diskussion om medling på arbetsplatsen och att alla nya poliser borde komma in i den diskussionen och på så sätt få ett intresse för medling. Enligt henne skulle detta kunna hjälpa poliser att arbeta med medling och lättare kunna informera och motivera gärningsmän till medling. Samtliga poliser anser att det saknas en dialog kring medling poliser emellan och att det skulle behövas för att väcka tankar och intresse kring medling. Priya anser att det beror på tröghet från polisens sida och Patricia menar att det finns en viss nonchalans kring medling inom polisen. Samtliga är dock överens om att det är en bra metod att använda och att det borde talas mer om det inom polisen. Även mina respondenter från socialtjänsten kan se fördelarna med en bättre dialog inom polisen, främst för att nya poliser ska få information om och nya sätt att se på medling. De tror att det kan förbättra arbetet med medling från polisens sida. Speciellt viktigt anser vissa av respondenterna att det är i dagsläget i och med polisens totalmodell som har inneburit en stor omorganisering. Patricia menar också att det är viktigt att få med nya poliser på tåget;

Ja, men alltså jag tror, att liksom bristen på kunskap är det. För att hade man varit med i diskussionerna, för alltså de som sätts in som nya ungdomsutredare idag måste ju ha diskussioner med de som vet från polisens sida vad det innebär med medling, de som kan medlingen inom soc. [...] Men sen är det okunskap, de känner inte till det. Javisst medling,

så sitter de och snackar en stund och liksom vad blir det utav det? Och visst, vad *blir* det utav det? Eftersom det är så dålig forskning på det så vet man ju inte.

Samtliga respondenter är överens om att forskningen kring medling idag säger för lite om medlingens effekter. De anser att det kan påverka både kommunernas vilja att arbeta för medling och tjänstemännens sätt att arbeta med det. I mina intervjuer kan jag se varierande åsikter om forskningsläget idag där respondenterna har olika bilder av effekterna av medling. Samtliga respondenter anser att medling kan vara en bra metod för både gärningsmän och brottsoffer när medlingsprocessen genomförs på ett bra sätt. Patricia håller med om att det finns för lite forskning men använder sig av egen erfarenhet för att styrka medlingens positiva effekter. Hon menar att hon sett ett antal ungdomar som förbättrat sig betydligt efter att ha deltagit i medling. Hon gör dock reservationen att det inte nödvändigtvis måste bero på att ungdomarna deltagit i medling utan att även andra faktorer kan ha spelat in. Sandra menar även att det inte enbart är mer forskning som behövs på området utan även att samhället får en mer verklig bild av medling. Hon menar att siffror och forskning kan säga sin sak men att det finns andra sätt att få en inblick i vad medling är. Respondenterna kan se fördelarna med informativa dokumentärer och artiklar som skildrar enskilda personers upplevelse av medling och anser att de kan användas som ett bra verktyg i att ge samhället en inblick i vad medling är.

5.1.4 Sammanfattning – Motivation och engagemang

Sammanfattningsvis kan jag se att både tjänstemännens, politikernas och samhällets syn och tro på medling är faktorer som tycks spela in i hur medlingsverksamheten utformas och bedrivs. Samtliga respondenter framhåller vikten av kunskap om medling för att på ett bra sätt kunna arbeta med medling. Synen och tron på medling är beroende av den kunskap som finns på fältet och ju mer forskning och personliga erfarenheter som når de tre ovan nämnda grupperna, ju mer går det att arbeta för medlingsverksamhetens utveckling. Verksamheten har utvecklats mycket i Sverige under en relativt kort period och de positiva effekterna som påvisas blir fler. Detta mycket på grund av utvecklingen som sker av metoden och som fortfarande är en pågående process (Brottsförebyggande rådet, 2005:14).

5.2 Medling som straff?

Nedan presenterar jag respondenternas syn på medling som sanktion eller straff respektive medling vid brott som det används i Sverige idag, det vill säga frivilligt deltagande för båda

parter och skiljt från den traditionella rättsprocessen. Jag tar även upp respondenternas och tidigare studiers syn på motiven till att delta i medling samt vilka som bedöms lämpliga att delta.

5.2.1 Ett spel för galleriet?

I lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns det möjlighet för domare och åklagare att ta gärningsmannens deltagande i medling i beaktande vid beslutande av åtalsunderlåtelse. Jag vill dock understryka att medling inte är en del i en eventuell rättegång utan sker parallellt med en sådan och bygger på frivillighet för båda parter. Att ett deltagande i medling kan tas i beaktande vid beslutande av åtalsunderlåtelse är dock något som finns i mitt intervjumaterial och som kan ses som en riskfaktor gällande gärningsmannens motiv att delta i en medling. Respondenternas syn på detta och medlingens vara eller icke vara när det kommer till medling som sanktionsmedel presenteras nedan.

Samtliga respondenter ser risker med att använda medling som straffpåföljd. Den största anser de vara risken att ytterligare kränka ett brottsoffer då de ställer sig frågande till huruvida det ska vara frivilligt eller ifall även brottsoffer ska tvingas till att delta i medling. Flera respondenter menar att syftet med medlingen försvinner ifall gärningsmän och brottsoffer ska tvingas att mötas och samtala med varandra eftersom medlingsmötet ska bygga på frivillighet och en vilja att mötas. Även för gärningsmännens del tycker respondenterna att ett tvång skulle vara negativt. Priyas citat speglar detta väl;

Ja, det blir bara ett spel för galleriet. Det blir inte vad jag tänker är en bra medling, det vill säga att båda parter ska kunna acceptera varandra och gå kanske lite stärkta ur en konfliktsituation.

Stina menar;

För då är det ju ett tvång och då spelar det ingen roll egentligen om gärningsmannen ångrar sig eller inte. Då ska liksom han eller hon göra det. Och då, alltså har brottsoffret något alls att säga till om?

Respondenterna tycker alltså att syftet med medling som det ser ut idag är det bästa och de är negativa till att införa medling som en straffpåföljd. De vill se medlingen som ett komplement till det traditionella rättssystemet som finns med retributiv rättvisa. Respondenterna kan dock

se ett problem med medlingens roll i rättssystemet idag, att domare och åklagare kan ha gärningspersoners deltagande i medling i åtanke vid en eventuell åtalsunderlåtelse. Många ser bekymret i att ungdomar kan tänkas ställa upp på en medling för att få åtalsunderlåtelse, vilket de anser rimmar dåligt med medlingens syfte i Sverige. På grund av detta känner de att det är viktigt att informera gärningsmännen om vad medlingen innebär och att en åtalsunderlåtelse endast är något som domare och åklagare kan ha i åtanke, att det inte alls en självklarhet för att de deltar i medling. Trots detta så har respondenterna dock en något motsägelsefull bild av denna möjlighet. Samtidigt som de ser riskerna med att medlingsmötet bygger på fel motiv från gärningsmannens sida, så har en del respondenter en tanke om att gärningsmannen ska belönas för att han eller hon deltar i medling och att det därför inte enbart är negativt med medlingens roll i rättssystemet.

Stina upplever även att politikerna i kommunen har en bild av att medlingen trots allt ska vara en form av läxa eller ett straff för gärningsmannen. Hon upplever att de inte har förstått att medlingen ska vara till för båda parter. Även från en del äldre brottsoffer får hon bilden av att ett deltagande i medling kan vara just för att lära ungdomen någonting. Både hos en del brottsoffer och hos politiker finns det alltså, utifrån hennes upplevelse, en bild av att det är gärningsmannen som behöver medlingen. Enligt Rytterbro (2003) kan medling ses utifrån två synsätt. Det första synsättet är att medlingen kan ha en rehabiliterande effekt både på gärningsmannen och på brottsoffret. Det andra synsättet är att medlingen är ett hårdare straff för gärningsmannen jämfört med den traditionella rättegången, att medlingen verkar som en sorts sanktion. I sin artikel har Rytterbro alltså hittat grupper som ser på medling utifrån olika perspektiv. Stinas upplevelse är att vissa brottsoffer ser medlingen som en möjlighet att lära gärningsmannen något, och brottsoffret tar sig då an en roll som syftar till att hjälpa en ungdom att återintegreras in i samhället istället för att förvalta sin möjlighet att själv också bearbeta sina känslor av brottet.

5.2.2 Motivet till att delta i medling

Att veta varför en gärningsperson vill delta i medling upplever flera respondenter som svårt att avgöra. Däremot ifrågasätts inte brottsoffrets deltagande i samma utsträckning. Nedan lyfter jag fram respondenternas tankar och presenterar delar av Rytterbros (2003) studie för att visa på hur medling kan upplevas ur olika perspektiv.

Flera av de personer jag intervjuat har svårigheter att veta varför en gärningsman vill delta i en medling. Stina uttrycker sig såhär;

De gärningsmän jag har träffat, de har liksom inte reflekterat. Det är bara liksom att ja, jag ångrar mig. Men vadå ångrar? Ångrar du att du åkte fast?

Respondenterna tycker därför att det är viktigt att vara tydlig med syftet med medling, vad det innebär för både gärningsmän och brottsoffer och att förklara att medling inte på något sätt har med den parallella rättegången att göra mer än att det finns en möjlighet till åtalsunderlåtelse.

Rytterbro (2003) skriver i sin artikel att brottsoffer primärt bedöms lämpliga för medling utefter vem som begått ett brott mot dem. Lämplighet utifrån ålder, kön och liknande tas sällan i beaktning inför en medling. Rytterbro har dock kunnat urskilja ett par olika kategorier av brottsoffer som bedöms olämpliga för medling. Kategorierna är de brottsoffer som berömmar gärningsmannen för att denne deltar i medling, de som ser medlingen som en möjlighet att kräva gärningsmannen på så stor ekonomisk ersättning som möjligt och de som inte vill ha någon kompensation utan snarare använder medlingen som ett sätt att snoka. Det är även olämpligt att medla med brottsoffer som inte lyfter fram vilka konsekvenser brottet inneburit för denne eftersom effekterna av medlingen då kan minskas, särskilt om brottsoffret istället berömmar gärningsmannen för att denne kommit för att be om ursäkt. För brottsoffer blir denna bedömning på olämplighet oftast aktuell först under medlingsmötet, jämfört med gärningsmän som kan anses olämpliga redan i förväg. En intressant tanke väcks då hos mig. Det talas mycket om risken att ytterligare kränka ett brottsoffer genom medling, men hur är synen på att kränka en gärningsman genom medling? Beteendet hos vissa av de kategorier av brottsoffer som deltar i medling kan tänkas uppfattas som kränkande för gärningsmän, men hur hanteras detta? I mina intervjuer pratas det inte om riskerna för gärningsmän att delta i medling, och detta är något som jag blivit uppmärksam på först under arbetet med uppsatsen. Rytterbro (2003) menar att det på grund av risken att kränka gärningsmannen ibland kan vara nödvändigt att ge brottsoffren anvisningar om hur de bör visa känslor och hur de bör bete sig under medlingsmötet.

Sammanfattningsvis kan jag se hur viktigt det är att ge riklig och korrekt information till både brottsoffer och gärningsmän innan medlingsmötet startar, samt att båda parter kan få tid på sig

att tänka igenom varför de vill delta i medlingen. Intervjumaterialet visar tydligt att mycket fokus som läggs på att brottsoffer inte får kränkas ytterligare i en medlingssituation, vilket är förståeligt eftersom de redan blivit utsatta för en kränkning i och med brottet som begåtts mot dem. Det Rytterbros (2003) studie visar är dock hur viktigt det är att ha en medvetenhet om riskerna att kränka gärningsmän i samband med medlingsmötena, och att även detta bör vara något att tänka på inför och under ett medlingsmöte.

5.2.3 Vem är medlingen till för?

Det råder delade meningar om vem en medling är till för. Det finns tankar bland respondenterna om att gärningsmän och brottsoffer deltar i medling för varandras skull och inte för sin egen. Det finns även tankar om det motsatta, att parterna gör det för att bearbeta sina egna känslor kring brottet. Meningarna går alltså isär och kan även vara situationsbetingade. Många studier fokuserar dock på vilka kategorier som är bäst lämpade för medling vilket innebär en exkludering av stora grupper som inte anses lämpliga men som eventuellt hade kunnat ha nytta av medling. Nedan presenteras respondenternas och en del studiers syn på medling och vilka som är lämpliga att delta, samt utifrån vilka grunder detta bedöms.

Samtliga respondenter är överens om att det är unga förstagångsförbrytare som är bäst lämpade för medling. De upplever också att det även är de som oftast väljer att delta i medling. Ett par respondenter nämner gärningsmännens attityd eller brist på uppvisande av ånger som faktorer som är vanliga då de väljer att inte delta i en medling. Flera respondenter menar att medling inte är till för alla gärningsmän. Detta eftersom medlingen ska bygga på frivillighet och ett syfte att vilja möta sitt brottsoffer och be om ursäkt. De menar att många gärningsmän de möter inte är i det stadiet och därför inte är lämpliga för medling. Utifrån RJ ses gärningsmannen som en ansvarig individ och under inga omständigheter kan gärningsmannen därför ses som ett offer för omständigheterna. Vidare innebär detta att gärningsmannen inte bara kan utan även borde acceptera det faktum att det är han eller hon som begått detta brott och att han eller hon därför borde acceptera konsekvenserna av detsamma (Rytterbro, 2003). Mina intervjupersoner ser att vissa gärningsmän inte befinner sig i stadiet för medling vilket kan bero på att de inte vill acceptera sitt ansvar och stå för konsekvenserna av brottet. I lagens förarbeten meddelas det att medling främst bör användas vid ungdomsbrott och att medling är olämpligt om gärningsmannen är under 12 år om det inte

finns särskilda skäl för att genomföra en medling (Proposition 2001/02:126). Rytterbro har funnit att en av de mest essentiella faktorerna för att bedöma gärningsmäns lämplighet att delta i medling är just ålder och i 85% av de genomförda medlingarna i Sverige och Norge är gärningsmannen under 18 år. Gärningsmannens ålder i kombination med hur många brott denne begått tidigare är faktorer som jag kan se både i intervjumaterialet och i tidigare forskning som pekar på hur gärningsmän bedöms lämpliga för medling och hur de själva ställer sig till att delta.

Vad gäller brottsoffer kan respondenterna inte se några generella mönster när det kommer till vilka som deltar i medling. De har dock lite olika syn på medling med privata brottsoffer och medling med brottsoffer som är företag. I intervjumaterialet finns det två perspektiv att se detta utifrån; brottsoffer- och gärningsmannaperspektiv. För gärningsmän tror flera respondenter att medling är en bra metod vare sig det är ett privat brottsoffer eller ett företag som blivit utsatt. Medlingens syfte är fortfarande detsamma menar de, att minska de negativa konsekvenserna av ett brott genom att mötas och samtala. Patricia anser dock att det är två olika syften med medling för privata brottsoffer respektive företag som brottsoffer. Hon ser det utifrån ett brottsofferperspektiv och menar att medlingen inte blir lika värdefull för ett företag som för ett privat brottsoffer. Enligt henne är medlingen en konflikt mellan två eller flera privata personer och hon tror att vinsten med medling är större i dessa fall. Hon kan dock se att det kan vara bra även för företag att få veta varför ungdomen bröt sig in i deras butik eller klottrade på deras fastighet. Samtliga respondenter är överens om att det är de personliga brottsoffren som drabbas värst då de utsätts för brott, vilket flera även tror är en anledning till att de är mer tveksamma till att delta i medling. Statistiken i både Sverige och Norge visar att ungefär 60% av de genomförda medlingarna är med företag och organisationer som brottsoffer (Rytterbro, 2003), vilket kan vara en siffra som stödjer respondenternas tankar kring vilka som deltar i medling och varför vissa kategorier väljer att avstå.

Men vem är då medlingen till för? I intervjumaterialet skiljer sig svaren på denna fråga åt respondenterna emellan, men det finns även variationer i svaren från en och samma intervjuperson. Trots att syftet och målen med medling i Sverige är tydliga råder det alltså en viss oklarhet hos dem som arbetar med medling vad gäller vem medlingen är till för. Det är tydligt att samtliga anser att medlingen är till för gärningsmannen. Vad gäller brottsoffret finns det skillnader mellan respondenterna. Samtliga är noggranna med att poängtera att

medling endast kan vara bra för ett brottsoffer då denne vill medverka, då det är tydligt att gärningsmannens intentioner med medlingen är uppriktiga och att det har skett ett väl genomfört förarbete för att undvika ytterligare kränkning av brottsoffret. Dessa höga krav utifrån ett brottsofferperspektiv kan bero på de olika roller brottsoffer och gärningsman har i en medling, där gärningsmannen ses som en stark, aktiv och ansvarig individ, och brottsoffret som svagt, oskyldigt och passivt (Rytterbro, 2003). Ett par respondenter ger även uttryck för att medling är något som bedrivs kort och gott för att det finns en lag om det och att det från kommunens sida läggs större vikt vid hur många medlingar som genomförs än vid själva medlingen. Men är medlingen då något som är till för beslutsfattarna i samhället? Utredningar och undersökningar som gjorts i Sverige visar på få effekter av medling men lovordas ändå som en bra metod att använda eftersom den anses ha en rehabiliterande effekt på både gärningsmän och brottsoffer (Proposition 2001/02:126).

5.2.4 Sammanfattning – Medling som straff?

Sammanfattningsvis kan jag utifrån mitt material se att det finns oklarheter i respondenternas uppfattning av vilka som är lämpliga för medling, vad medlingen leder till och varför vissa väljer att delta i medling. Detta är områden som det idag finns förhållandevis lite forskning om vilket kan vara en anledning till respondenternas ibland något motsägelsefulla bild. Samtliga respondenter vill se medlingen som frivillig och att den ska bygga på en vilja från gärningsmannens sida att ställa till rätta. Samtidigt finns det tendenser hos respondenterna att se gärningsmännen som duktiga och i vissa fall även att det kan vara bra med en mindre belöning för ett deltagande. Inriktningar inom RJ säger olika saker; gärningsmannen kan ses som en ansvarstagande individ som står för sina handlingar (Rytterbro, 2003) men kan även ses som en individ som måste tillrättavisas eller straffas (Rytterbro, 2002). Inom medling vid brott i Sverige finns det inget syfte att använda metoden som straff och det finns en viss tanke med att gärningsmän kan få en eventuell åtalsunderlåtelse (Proposition 2001/02:126). Respondenternas motsägelsefulla syn på medlingen kan därför ses som befogad eftersom medling i Sverige sker på frivillighetens och välviljans väg, samtidigt som det finns möjlighet till lindring inom det traditionella rättsväsendet för gärningspersonen.

Vad gäller medlingens effekter och vad som kommer utav metoden finns det studier som på olika sätt visar, utan någon enhetlighet i resultaten (Brottsförebyggande rådet, 2005:14). Vissa respondenter tvivlar på metoden, medan andra ser den som en genomgripande bra metod att

använda. Vad jag kan se i materialet så använder sig respondenterna mycket av egna erfarenheter i detta sammanhang för att styrka eller ifrågasätta metoden.

5.3 Medlingens organisering

I detta tema beskriver jag respondenternas olika arbetssätt med medling och hur de ser på varandras roller i medlingsverksamheten. Jag tar även upp vad detta innebär för gärningsmän och brottsoffer och hur de kan påverkas av olika sätt att arbeta med medling.

5.3.1 Organisatoriska mål med medlingen

Som jag nämnde ovan upplever en del intervjupersoner att kommunernas mål med medling är inriktade på hur många medlingar som genomförs. I två av de tre kommunerna är målen med medlingen inriktade på kvantitet, alltså hur många medlingar som ska genomföras per år. I den tredje kommunen läggs istället större vikt vid att utveckla medlingen, dess samverkan med andra verksamheter och hur det praktiskt går att arbeta utefter de riktlinjer som bland annat socialstyrelsen har satt upp. Flera respondenter menar att det är problematiskt att sätta upp kvantitativa mål för medling eftersom det är en verksamhet som bygger på frivillighet. Patricia uttrycker sig enligt följande;

Ja, alltså hellre en bra medling än tio dåliga, det säger jag bara. För då kanske man kan rädda en. Eller två personer blir det för även brottsoffret ju. Men sen att sätta upp ett mål att nu i år så ska vi hålla så och så många, det håller, det funkar inte va.

Flera respondenter menar att kommunstorleken är något som kan spela in i hur målen för en kommun sätts. De menar att små kommuner har mindre utvecklingsmöjligheter eftersom de har mindre resurser och möjligheterna att utveckla medlingen blir då mindre. De resurser som finns för medlingsverksamheten är passande för antalet medlingar som genomförs, men räcker ej till att arbeta för medlingens utveckling i kommunen. Från respondenternas perspektiv upplevs det som något av en ond spiral. Enligt dem behöver kommunen se resultat i form av hur många medlingar som genomförs för att vilja satsa på verksamheten mer, men samtidigt är det svårt att få till fler medlingar om det inte finns möjlighet att utveckla verksamheten. Både Sofia och Sandra anser att det finns en vilja från kommunens sida att satsa på medling, men Sofia kan tydligt se svårigheterna i att göra det i en liten kommun. Hon menar att det hade varit önskvärt med större resurser för att kunna utveckla verksamheten ytterligare men anser att de resurser som finns idag är vad som behövs för att bedriva

verksamheten enligt de mål som finns. Stina upplever att det finns ett visst motstånd från kommunens sida och att det försvårar arbetet för medling eftersom hon ständigt måste övertyga dem om att detta är en bra metod att använda, vare sig det kommer till stånd ett medlingsmöte eller ifall det endast blir ett par förmöten. Samtliga kommuner har försökt att använda sig av angränsande kommuner för att kunna utbyta idéer och eventuellt även medla åt varandra för att på så sätt komma förbi hindret med resursbrist som mindre kommuner har. Samtliga tycker att detta är ett bra alternativ då de ser det som ett sätt att hjälpa varandra att utveckla sin medling och ta vara på varandras erfarenheter.

Sandra tror att det är stor skillnad på att arbeta med medling på heltid respektive deltid. Hon ser fördelarna för medling i en större kommun där det finns heltidsanställda som arbetar med medling på så vis att det finns större möjligheter att komma ut och informera om medling och att göra verksamheten synlig på ett annat sätt. Detta tror hon kan öka brottsoffers och gärningsmäns vilja att delta i medling eftersom de då kanske redan har en aning om vad medling är och att det då inte blir lika främmande för dem.

Sandra uttrycker sig enligt följande angående vad hon tycker är viktigt för att medlingsverksamheten ska kunna utvecklas och förankras hos samtliga inblandade verksamheter;

[...] Så jag tror att det är en jättebra förutsättning att det finns de förändringarna som man ska göra, att det liksom förankras där först innan man tar ned det liksom. Så jag tror på att det måste förankras på ledningsnivå för att det ska funka.

5.3.2 "Det får soc sköta"

Vem är huvudansvarig för medlingen i praktiken och hur går det att samverka kring medling med tydliga roller för olika tjänstemän? Enligt socialtjänstlagen (2001:453) regleras medling kommunalt och det är socialtjänsten som ansvarar för medlingsverksamheten. Polisväsendets roll i medlingen är relativt liten men många kommuner har valt att skapa ett samarbete mellan polis och socialtjänst för att förbättra verksamheten (Brottsförebyggande rådet, 2005:14). I mitt intervjumaterial ges en bild av respondenternas syn av sina egna och varandras roller i medlingsverksamheten samt hur de kan förbättras, vilket presenteras nedan.

Som tidigare nämnt så har socialsekreterare och poliser olika roller när det kommer till medling. Utifrån mitt material kan jag även se att de har olika syn på sina egna och varandras roller. Samtliga respondenter är överens om att det är polisens huvuduppgift att tillfråga gärningsmän om medling men det råder skillnader när det kommer till hur polisen ska tillfråga och ifall det finns mer de kan göra. Samtliga poliser och Sandra anser att polisen kan bli bättre på att tillfråga fler ungdomar men även att de kan göra det på ett bättre sätt. Sofia anser att polisen gör det de är ålagda vad gäller medling, alltså att tillfråga gärningsmän, och har svårt att se på vilket sätt de kan förbättra sig. Patricia och Sandra är övertygade om att polisens sätt att tillfråga har stor påverkan på ungdomarna och att det därför är viktigt hur ungdomarna tillfrågas. I en kommun frågar polisen endast ifall ungdomen kan tänka sig att bli kontaktad av en professionell medlare för att få mer information om vad medling innebär. I den andra kommunen understryker polisen hur viktigt det är att på ett korrekt sätt informera och sälja in medlingen hos ungdomen. Flera respondenter tror att det faktum att det är en polis som tillfrågar om medling kan påverka ungdomen och ifall han eller hon bestämmer sig för att delta. För Patricia är det därför viktigt att ungdomsutredare inte enbart ses som poliser utan att de även försöker möta ungdomarna på ett socialt plan för att minska obehaget med att möta poliser. Hon tror att det kan bidra till att fler ungdomar får en bra första kontakt med medling och att de då inte avfärdar det direkt.

Synen på socionomernas roll skiljer sig också åt respondenterna emellan. Viktigt att ha i åtanke är att flera socionomer sitter på flera stolar i medlingsprocessen och att kunskapen de har om medling är en kombination av deras olika roller, och att detta inte är baserat på enbart socialsekreterarrollen eller medlarrollen. Samtliga respondenter anser att socionomerna har mer kunskap om medling och att de därför är bättre på att informera om medling. Detta är en anledning till att en kommun har valt att fråga ungdomarna ifall de kan tänka sig att en professionell medlare tar kontakt med dem för att informera istället för att polisen informerar direkt i samband med förhör. Patricia upplever att det finns en viss inställning inom polisen att medling är något som socialtjänsten får sköta och att polisen endast gör det de är ålagda att göra enligt lag. Hon tror att detta beror på okunskap om medling från polisens sida.

Som tidigare nämnt ser dock de flesta respondenter det som positivt att socialsekreterarnas och polisernas roller skiljer sig åt eftersom de arbetar från olika utgångspunkter. Flera respondenter menar dock att polisen kan bli bättre på att tillfråga om medling, och flera

poliser hade gärna sett att de hade fått mer feedback på vad som händer efter att de gjort sin del i medlingsprocessen. De tror att detta hade kunnat öka kunskapen och engagemanget från polisens sida och att det skulle gynna medlingen. Arbetet med medling utförs med fokus på gärningsmän och brottsoffer, och på frågan ifall socialtjänsten och polisen arbetar mot samma mål med medling svarar Priya på ett sätt som sammanfattar samtliga intervjupersoners tankar kring detta väl;

Ja, men det tror jag nog att vi gör för trots allt så jobbar vi ju kring de här ungdomarna gemensamt fast från olika utgångspunkter kan man säga. Men trots allt så har vi ju ändå brottsoffrens och de misstänkts bästa för våra ögon så att säga.

I samtliga kommuner som representeras i undersökningen finns det en socialsekreterare som är placerad i polishuset. Samtliga respondenter ser stora fördelar med detta både för medlingen och för samverkan i övrigt. De menar att det ger en förbättrad tillgänglighet till varandra, att det ger en ökad förståelse för varandras arbetssätt och tankesätt, samt att det är lättare att föra en dialog om samarbetet för att på sått kunna förbättra det efter hand. Vad gäller samverkan kring medling tror flera respondenter att det finns en vilja att samverka från båda parter håll, men att det saknas rutiner för hur samverkan ska gå till.

5.3.3 Rollkonflikter för socionomer

Sofia och Sandra arbetar både som medlingssamordnare, medlare och socialsekreterare på polisen. Stina arbetar som medlingssamordnare och medlare i sin kommun. När det kommer till medling är detta något som samtliga socionomer upplever som problematiskt eftersom det finns ett krav på neutralitet hos medlaren och det blir ibland problematiskt i en mindre kommun. Detta är även en av anledningarna till att kommunerna har tankar på att starta ett samarbete med varandra och då göra medlingar åt varandra. Sofia anser även att det i en liten kommun finns en brist på variation hos medlare, och menar att det är viktigt att kemin mellan medlaren och ungdomarna stämmer samt att det bör finnas ett förtroende för medlaren för att ungdomen ska vilja gå vidare och genomföra en medling. Stina menar att det är svårt att vara neutral i en liten kommun eftersom hon ofta träffar ungdomarna i andra sammanhang utanför medlingen. Dels kan det vara så att socionomer arbetar inom olika enheter i en kommun eller så sitter de med vid förhör i sin roll som socialsekreterare, och de kan då inte vara medlare i ett medlingsärende. Hon säger att det för en socionom rent professionellt skulle vara möjligt att vara neutral i ett möte men att vetskapen om att socionomen och ungdomen träffats

tidigare skulle påverka själva mötet. Hon säger:

Mm, även om vi som jobbar, vi kan vara professionella, men jag kan ju inte säga till en tonåring att låtsas nu om att du inte känner mig, att vi aldrig hälsat. Det går ju inte.

Vidare menar hon:

Samtidigt, i medlingen är det en nackdel, i allt annat är det en fördel. Man känner varandra, man känner ungdomarna, man vet vilka föräldrarna är. Men i medlingen ska man ju vara neutral och det går inte alltid i en så här liten kommun.

5.3.4 Sammanfattning – Medlingens organisering

Målen med, organiseringen av och samverkan kring medling skiljer sig åt i olika kommuner. Även hur rollerna kring medlingen fördelas mellan polis och socialtjänst varierar. I mitt material är detta något som jag kan se påverkar arbetet med medlingen väsentligt. Det är dock viktigt att komma ihåg att kommunerna har olika resurser att lägga på sin medlingsverksamhet samt varierande förhållanden i kommunerna för en verksamhet som denna. Respondenterna anser dock att medling är en verksamhet som kräver mål som strävar efter utveckling och samverkan snarare än kvantitativa mål gällande hur många medlingar som genomförs. Det finns även tankar om att det är viktigt med tydliga roller och tillvägagångssätt för arbetet med medlingen för att få en välfungerande samverkan inom och mellan kommunerna. I propositionen (2001/02:126) förespråkas samverkan mellan polis och socialtjänst och i mitt material kan jag se en vilja från samtliga att utveckla och förbättra den samverkan.

6 Slutdiskussion

Mitt syfte med uppsatsen var att jämföra Restorative Justice med synen på medling hos de tjänstemän som praktiskt arbetar med medling vid brott. Mina frågeställningar för att undersöka detta var a) Hur ser poliser och socionomer på medling, brottsoffer och gärningsmän? b) Hur förhåller sig tjänstemännens resonemang till grundtankarna inom RJ? c) Vilka förtjänster och problem lyfts fram?

Det jag kan se i mitt material är att det generellt finns en positiv bild av medling trots bristerna i forskningen gällande enhetliga resultat av effekterna av medling. De positiva

effekter som påvisats genom nationella och internationella studier väger tungt för dem som tror på medling och i Sverige anses det idag vara en bra metod att använda (Proposition 2001/02:126). Bland respondenterna stöds och ifrågasätts effekterna med hjälp av egna erfarenheter vilket tycks påverka respondenternas arbete med och för medling i hög grad. Respondenternas syn på effekterna varierar både dem emellan och mellan olika situationer. Samtliga är dock överens om att då medling är väl genomförd kan den få positiva effekter för både gärningsman och brottsoffer. Det krävs dock ett gott förarbete med mycket information, tid för parterna att fundera över varför de vill delta i medlingen samt goda medlingsförhållanden. Det råder skilda meningar om möjligheten för gärningsmän att få åtalsunderlåtelse om denne deltar i medling, men samtliga respondenter är överens om att medlingen bör hållas utanför det traditionella rättssystemet för att kunna upprätthålla det syfte och de mål som finns med medlingen i Sverige idag, det vill säga att medlingen genomförs på frivillighetens och välviljans väg med syfte att minska de negativa konsekvenser som kommer utav brott.

Ett par genomgripande teman går att utläsa av studien; det finns en vilja att arbeta för medling, medling vid brott som det syftas till att användas i Sverige idag anses som bra men forskningsläget kring medling idag upplevs som mindre bra. Bilden av medling vid brott är alltså övergripande positiv med restriktionen att medlingen måste vara väl genomförd för att vara positiv för både gärningsman och brottsoffer. Den internationella forskningen men framför allt den nationella forskningen är dock något som verkar ha en tendens att skapa en del förbehåll på grund av dess stora begränsningar.

Som tidigare nämnts är medlingsverksamheten under utveckling och det finns möjlighet för kommunerna att utveckla sin verksamhet utifrån hur de anser bäst. I detta sammanhang spelar tjänstemännen en stor roll eftersom de har möjligheten att påverka och arbeta för medlingen som de anser lämpligt i sin kommun. Därför är deras erfarenheter och syn på medlingen av stor vikt i arbetet för utvecklandet av medlingsverksamheten. Detta kritiska förhållningssätt till forskningen som finns och som jag stött på under studien ser jag alltså som positivt då det finns fler vägar att gå än att endast se till de studier som genomförts, även om dessa också måste uppmärksammas och tas in.

Ett intressant tema som jag funderat mycket över är gärningsmannens respektive brottsoffrets

roller, vinster och möjligheter i medlingssammanhang. Vad gäller deras roller är forskningen något motsägelsefull. Rytterbro (2003) ser risker med att även brottsoffer kan kränka gärningsmän vid en medling om de inte får tillräcklig information om deras roll och hur deras förhållningssätt bör vara under medlingen. Brå (2000/2) lyfter å sin sida fram hur viktigt det är att genomföra en brottsofferkänslig medling. Jag anser att det är viktigt inkorporera båda perspektiv i medlingsprocessen för att minska risken att kränka någondera part, samt att öka de positiva effekterna som bevisat kan komma utav en väl genomförd medling. En intressant aspekt i min studie anser jag är hur stor vikt som respondenterna lägger vid brottsoffer medan de risker som finns för gärningsmän utelämnas. Givetvis har jag stor förståelse för varför det fokuseras på riskerna med att kränka brottsoffer då de redan blivit utsatta för en kränkning tidigare, men för att medlingen ska nå sitt syfte att minska de negativa konsekvenserna av brottet för både gärningsman och brottsoffer tror jag att det är viktigt att ge mer utrymme åt tankar om att även en gärningsman kan känna sig svag och utsatt även om denne väljer att ta ansvar för sina handlingar. I annat fall bekräftar vi den förutfattade bild vi har av gärningsmannen som stark, aktiv och ansvarig medan brottsoffret ses som svagt, passivt och oskyldigt (Rytterbro, 2003). I praktiken är jag övertygad om att det finns parter som avviker från denna bild och risken att kränka endera part eller minska de positiva effekterna av medlingen kan i dessa fall bli större.

En annan tanke som väckts under arbetet är ifall det är som Nils Christie (1977) påstår att ett brott är en konflikt mellan två parter som bör lösas av dem och utan inblandning av staten, eller ifall det rentav kan vara så att medling har blivit ett sätt att använda brottsoffer för att rehabilitera gärningsmän trots att syftet och intentionerna med medling inte är så? Inom RJ ses brottet som en konflikt och medlingen som en metod som är användbar för att lösa denna konflikt. Detta skapar funderingar kring hur statens inblandning ska se ut, för medlingen är idag trots allt något som regleras statligt och kommunalt och där det finns en sorts belöning från statens sida för en del gärningsmän som deltar i medling. Trots att forskning visar på en del positiva effekter för brottsoffer och gärningsmän, finns det tendenser i studier och debatter att omvandla medlingen till något som ska gynna samhället. Syftet är att medlingen ska vara för gärningsmän och brottsoffer för att minska negativa konsekvenser av brottet, men jag tycker mig ana en underton av att medling även är något som ska gynna samhället då det finns en strävan att genom medling kunna minska risken för unga att återfalla i brott. Jag ser absolut inget negativt i att minska brottsligheten i samhället men frågan jag ställer mig är ifall viljan

att minska brottsligheten riskerar att överskugga de grundläggande målen och syftet med RJ, att ställa till rätta och lösa en konflikt? Och ifall dessa överskuggas, bygger medlingen fortfarande på RJ? Enligt mig skulle så inte vara fallet eftersom de grundläggande syftena med RJ fokuserar på de parter som är del i konflikten, brottsoffret och gärningsmannen, och får samhällets vinster för stort utrymme tror jag att det finns en risk att brottsoffer används för att rehabilitera gärningsmän. Jag anser att brottsoffret och gärningsmannen måste vara i fokus i medlingsammanhang och att eventuella positiva effekter medlingsverksamheten kan ha för samhället endast är sidoeffekter och bör ses som sådana.

Litteraturförteckning

Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber AB.

Bradt, Lieve, Bouverne-De Bie, Maria (2009). Victim-Offender mediation as a social work practice. *International Social Work*, 2009:52, ss. 181-193.

Brottsförebyggande rådet (2007). *Medling vid brott. En handbok*. Stockholm: Brå. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2005:14). *Medling vid brott i Sverige under 2000-talet*. Stockholm: Brå. Fritzes.

Brottsförebyggande rådet (2000/2). *Medling vid brott. Brottsoffren berättar*. Stockholm: Brå. Fritzes.

Christie, Nils (1977). Conflicts as property. *The British Journal of Criminology*, vol. 17:1, ss. 1-15.

Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Nehlin, Christina, Lindström, Peter & Svanberg, Karin (1998). *Medling vid brott. Om mötet mellan gärningsman och brottsoffer*. Stockholm: Kommentus Förlag.

Nugent, William R., Williams, Mona, Umbreit, Mark S. (2004). Participation in Victim-Offender Mediation and the Prevalence of Subsequent Delinquent Behavior: A Meta-Analysis. *Research on Social Work Practice*, vol. 14:6, ss. 408-416.

Proposition 2001/02:126 *Medling med anledning av brott*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Rutter, Michael, Giller, Henri & Hagell, Ann (1998). *Antisocial Behavior by Young People*. Cambridge: Cambridge University.

Rytterbro, Lise-Lotte (2003). Victim and Offender Viewed from the Perspective of Mediation. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol. 4, ss. 101-122.

Rytterbro, Lise-Lotte (2002). *Medling – möten med möjligheter: en analys av en nygammal reaktion på brott*. Stockholm: Kriminologiska institutionen.

Sehlin, Staffan (2009). *Förebygger medling återfall i brott bland unga gärningsmän? En återfallsstudie av medlingsverksamheterna i Hudiksvall och Örnsköldsvik*. Umeå: Sociologiska institutionen.

Sherman, Lawrence W. & Strang, Heather (2007). *Restorative Justice: The Evidence*. London: The Smith Institute.

SOU 2000:105 *Medling vid ungdomsbrott*. Stockholm: Justitiedepartementet

Zehr, Howard (2002). *The little book of restorative justice*. Intercourse: Good books.

Bilagor

1 Intervjuguide

Hur ser du på möjligheterna med medling?

- Får medling ta plats från det traditionella rättsväsendet i Sverige?
- Är samhället redo att ses på straff och påföljder på ett nytt sätt?
- Kan medling vara en påföljd?
- Innebär medling att man daltar med gärningsmän?
- Finns det underlag att göra verksamheten ännu större?

Det känns som att de flesta är positiva till medling, varför får det inte större genomslagskraft?

- Det finns lite forskning, tas den på allvar?
- Förlitar sig kommunen på forskningen som finns?

Var ligger ansvaret för medlingen i praktiken?

- Socialtjänst? Polis?
- Finns det någon tanke om att alla måste arbeta tillsammans för att det ska fungera bra?
- Vem upplever du står som ansvarig då medlingsverksamheten fungerar dåligt?

2 Intervjuguide – Socionom

Syftet med intervjun är:

- Se vilken inställning som finns till medling
- Få klarhet i medlingsverksamheten i kommunen
- Få information om hur medlingen erbjuds
- Se hur samverkan ser ut mellan socialtjänsten och polisen och hur den upplevs
- Se ifall respondenten anser att medlingsverksamheten kan förbättras för brottsoffer och gärningsmän

Kan du berätta för mig om din tjänst och på vilket sätt du arbetar med medling?

- Medlingsutbildning
- Utvecklingsmöjligheter
- Syn på medling i kommunen

Kan du beskriva hur ett medlingsärende går till?

- Vilka tillfrågas?
- Hur erbjuds medlingen? Av vem?
- Genomförda medlingar? Flickor/pojkar?
- Många som backar ur?
- Många lämpliga för medling?
- Vad anser du kan göras för att få till fler medlingar?
- Hur informeras brottsoffer? Kan det göras på bättre sätt?

Kan du berätta för mig om medlingsverksamhetens uppbyggnad i din kommun?

- Kommunens mål med medlingen? Kan de uppfyllas?
- Kvantitativa mål? Vilka är resultaten av medling? Kan de vara mål?
- Socionomens resurser till medling
- Medlaren

Vilka barriärer och möjligheter finns det för socialtjänst och polis att samverka?

- Hur ser kommunikationen ut?
- Riktlinjer för medling mellan polis, åklagare och socialtjänst?
- Upplever du att det finns en vilja hos båda parter att samverka?

Vilka reaktioner kan du mötas av när du frågar unga om medling?

- Verkar unga intresserade?
- Hur handskas du med reaktionerna? Motivering av unga?
- Lätt/svårt att motivera unga till att delta?

3 Intervjuguide – Polis

Syftet med intervjun är:

- Se vilken inställning som finns till medling
- Få information om hur medlingen erbjuds
- Se hur samverkan ser ut mellan socialtjänsten och polisen och hur den upplevs
- Se ifall respondenten anser att medlingsverksamheten kan förbättras för brottsoffer och gärningsmän

Kan du berätta för mig om din tjänst och på vilket sätt du arbetar med medling?

- Lagreglerat. Rikspolisstyrelsens allmänna råd, följs de?
- Lokala föreskrifter?
- Inställningen till medling?

Vilka barriärer och möjligheter finns det för socialtjänst och polis att samverka?

- Hur ser kommunikationen ut?
- Samverkan, smidig eller svårarbetad?
- Upplever du att det finns en vilja hos båda parter att samverka?

Vilka tillfrågas?

- Brottsoffer/gärningsmän.
- Ålder?

Vilka reaktioner kan du mötas av när du frågar unga om medling?

- Verkar unga intresserade?
- Hur handskas du med reaktionerna? Motivering av unga?
- Lätt/svårt att motivera unga till att delta?